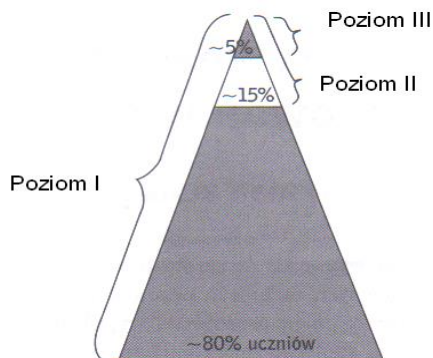

I. GRUPA

Program Nauki Zachowania został zaplanowany tak, aby być częścią większego systemu oddziaływań wychowawczych i profilaktycznych w szkole. Celem programu jest zmniejszenie prawdopodobieństwa rozwijania się i pogłębiania zachowań ryzykowanych u uczniów poprzez wzmacnianie ich poczucia własnej wartości, uczenie umiejętności pozwalających na rozwijanie zachowań konstruktywnych i nawiązanie bliższych relacji z osobami dorosłymi pracującymi w szkole. Program nauki zachowania i jego przyległości w następujący sposób wpisują się w system oddziaływań profilaktycznych w szkole:

Poziom I – Profilaktyka na poziomie podstawowym tzw. uniwersalna – systemy klasowe i szkolne obejmujące wszystkich uczniów, pracowników szkoły i wszystkie okoliczności:

- **Dyscyplina** rozumiana jako **ład i porządek** w klasie oraz klasowe systemy motywacyjne)
- **Szkolny system dyscyplinarny i motywacyjny** – działania wychodzące poza klasę szkolną.

Poziom II – Profilaktyka na drugim poziomie tzw. selektywna. Specjalne systemy dla grup ukierunkowanych na uczniów zagrożonych zachowaniami problemowymi (Program nauki zachowania).

Poziom III – Profilaktyka na trzecim poziomie tzw. wskazująca. Specjalne, indywidualnie dopasowane działania dla grup ukierunkowane dla uczniów z problemowymi zachowaniami (Funkcjonalna analiza zachowania).

Jak widać PNZ skupia się przede wszystkim na drugim poziomie i jest to strategia zorientowana na uczniów powielających wzorce zachowań problemowych, które nie są jeszcze groźne. Są to uczniowie niewłaściwie/nieadekwatnie reagujący na to, czego się od

nich oczekuje w związku z zachowaniem. PNZ to program oparty na fundamencie szkoły, który daje codzienne wsparcie i monitoruje zachowania uczniów znajdujących się w grupie ryzyka (II poziom) – takich, u których w przyszłości zachowania mogą przerodzić się w zachowania chroniczne; takich, którzy nie reagują na ogólnoszkolną politykę oraz regularnie otrzymują uwagi dyscyplinarne.

Program nauki zachowania zawiera szereg podstawowych zasad wsparcia pozytywnych wzorców zachowań, takich jak:

- jasno zdefiniowane oczekiwania (cele, do których dążą uczniowie),
- pozytywne wsparcie dla uczniów zachowujących się zgodnie z oczekiwaniami – „zostałeś przyłapany na właściwym zachowaniu”, gdzie uczeń dostaje pozytywną informację (pochwałę) o tym, że jego zachowanie jest OK lub postępu np: zmniejszeniu częstotliwości/intensywności zachowania,
- zwiększenie liczby pozytywnych kontaktów z dorosłymi w szkole (informacje zwrotne od nauczycieli),
- nauka kierowania własnym zachowaniem (poprzez rozmowy z uczniami o charakterze coachingowym),
- zacieśnienie współpracy pomiędzy nauczycielami i rodzicami

II GRUPA

Kryteria doboru ucznia do programu

Program PNZ skierowany jest do grupy około 15-20 proc. uczniów w szkole, którzy mają problemy z zachowaniem (jednak nie są to skrajne przypadki) i obniżoną motywacją do pracy na lekcjach. Często są to uczniowie, którzy spóźniają się na lekcje, nie przynoszą właściwych przyborów, są nieprzygotowani do zajęć, nie odrabiają zadań domowych, czy po prostu przeszkadzają na lekcji m.in. po to, aby zwrócić na siebie uwagę. Wskazuje się, że 80% niewłaściwych zachowań to zachowania nakierowane na pozyskanie uwagi innych.

Do programu nauki zachowania warto zapraszać uczniów, których niewłaściwe zachowania pojawiają się cyklicznie (powtarzają się), są obecne w różnych sytuacjach (okolicznościach) i mają miejsce w obecności więcej niż jednego nauczyciela/pracownika szkoły. Uczeń zapraszany jest do programu, gdy na skutek jego niewłaściwego zachowania on sam, jego rówieśnicy lub dorośli, ponoszą negatywne konsekwencje społeczne, oraz gdy następuje zaburzenie toku nauki samego zainteresowanego, jak i innych uczniów w klasie.

Ponieważ program nie jest skierowany do uczniów przejawiających bardzo poważne problemy z zachowaniem (np. zaburzenia zachowania), ważne jest, aby zaproszeni uczniowie nie stwarzali niebezpieczeństwa dla samych siebie lub innych osób w szkole. Oznacza to, że PNZ nie jest odpowiedni dla uczniów, którzy zachowują się w sposób gwałtowny, stosują przemoc i poważnie naruszają regulamin szkoły. Ci uczniowie będą potrzebowali bardziej intensywnego, zindywidualizowanego wsparcia do nauki prospołecznych zachowań, a bardzo często przeprowadzenia funkcjonalnej analizy zachowań.

Zapraszanie uczniów do programu

Ucznia do programu zaprasza zazwyczaj nauczyciel lub rodzic ucznia. Inicjatywa może wyjść także od niego samego. Następnie szkolny zespół PNZ lub osoba koordynująca program w szkole określa, czy zaproszenie spełnia wszystkie wymogi (np. czy uczeń kwalifikuje się do programu, a jego zachowanie nie jest skrajne, czy były już podejmowane inne próby zmiany zachowania ucznia itp.).

W każdej szkole, która wykorzystuje w swojej polityce wychowawczej PNZ powinien znajdować się formularz zaproszenia do programu. Na formularzu znajduje się miejsce na imię i nazwisko ucznia, datę, nazwisko i imię osoby zapraszającej oraz powód skierowania (to znaczy opis zachowań lub zachowania problemowego), hipotezę dotyczących powodów

takiego zachowania (to znaczy, co dany uczeń uzyskuje swoim zachowaniem) oraz strategię, które zastosowano do tej pory. Wszyscy nauczyciele i pracownicy szkoły powinni być zaznajomieni z formularzem zgłoszeniowym do PNZ, mieć do niego łatwy dostęp, aby go wypełnić i dostarczyć do osoby koordynującej program.

Po zakwalifikowaniu ucznia do programu, nauczyciel zgłaszający ucznia prowadzi z nim **rozmowę motywującą** do uczestnictwa w programie oraz do zmiany zachowania (uczeń, aby móc uczestniczyć w programie musi wyrazić gotowość do zmiany zachowania).

Następnie osoba koordynująca analizuje sytuację ucznia i zaprasza go na rozmowę. Podczas spotkania omawia z nim jego zadania wynikające z udziału w programie i wspólnie z uczniem ustala cele, które ma osiągnąć, czyli nad jakim niewłaściwym zachowaniem będzie pracował. Po powyższych krokach do szkoły zapraszani są jego rodzice, którym przedstawia się program oraz cele, który zostały wypracowane wraz z uczniem na spotkaniu z koordynatorem. Na takim spotkaniu warto skoncentrować się na korzyściach dla ucznia związanych z uczestnictwem w programie i wynikającą z tego zmianą zachowania. Jeżeli rodzice wyrażą zgodę, uczeń może przystąpić do programu.

III GRUPA

Elementy PNZ

Można wyróżnić pewne istotne elementy procesu PNZ, które występują w cyklach dziennych, tygodniowych i kwartalnych.

Dzień ucznia w szkole:

- Uczeń przychodzi do szkoły i zgłasza się do osoby, od której odbiera formularz RPD (może to być sekretarz szkolny, bibliotekarka, pedagog czy inna osoba, która codziennie o tej samej porze może być dostępna dla uczniów). Otrzymuje formularz raportu postępów dziennych (RPD), na którym zamieszczone są: imię i nazwisko ucznia, cel i miejsca na umieszczenie po każdej lekcji informacji zwrotnej dotyczącej postępów w realizacji założonego celu. Informacja może składać się ze skali punktowej (np. od 0 do 3, gdzie 0 oznacza, że uczeń nie zrealizował celu, a 3 zrealizował go w pełni) i informacji zwrotnej opisowej (co uczeń zrealizował, nad czym musi jeszcze popracować, jak ma tego dokonać). Punkty stanowią tutaj wyłącznie element pomocniczy i mają ułatwić uczniowi i nauczycielom monitorowanie postępów. Możemy także zrezygnować z informacji punktowej i skupić się tylko na informacji opisowej, ponieważ jest ona kluczowym elementem w procesie pracy ucznia nad swoim zachowaniem.
- Uczeń ma przy sobie formularz RPD i wręcza go na początku dnia wychowawcy (klasy młodsze) lub na początku każdej kolejnej lekcji na kolejnych etapach edukacyjnych.
- W trakcie lekcji nauczyciel monitoruje zachowanie ucznia i stara się wzmacniać go w momentach, gdy zachowanie jest właściwe (reakcje werbalne i niewerbalne nauczyciela).
- Uczeń odbiera RPD od nauczyciela po każdej lekcji lub zajęciach w szkole i otrzymuje od nauczyciela **informację zwrotną** dotyczącą realizacji ustalonego celu.
- Pod koniec dnia uczeń zwraca RPD koordynatorowi, który omawia z nim postęp realizacji celu, a uczeń zabiera kopię RPD do domu.
- Członkowie rodziny ucznia otrzymują kopię RPD, mówią mu o swojej reakcji na sukces i podpisują formularz. Następnego dnia rano uczeń oddaje podpisany przez rodziców formularz RPD osobie, od której pobiera nowy arkusz.

Każdy uczeń biorący udział w PNZ zaczyna i kończy dzień pozytywnym kontaktem z dorosłym i przez cały ten dzień otrzymuje częste informacje zwrotne na temat swojego zachowania. Jak już wspomniano zasadniczymi elementami interwencji PNZ jest informacja zwrotna udzielana przez nauczycieli po każdej lekcji oraz otrzymywane wsparcie podczas spotkań z prowadzącym nauczycielem.

Zakładając, że uczeń uczestniczy w programie sześć tygodni, to przez pierwsze dwa nauczyciel przekazuje mu informacje, przez kolejne dwa tygodnie przy pomocy nauczyciela uczeń dokonuje samooceny realizacji celu (np. zadając uczniowi pytania: „Ile punktów byś sobie dzisiaj przyznał/a?”, „Jakbyś umotywował/a taką właśnie punktację?”, „Co możesz zrobić, żeby na następnej lekcji utrzymać taki stan?” lub w sytuacji trudności: „Co możesz zrobić na następnej lekcji, żeby ta sytuacja uległa zmianie?” itp.

W ostatnich dwóch tygodniach uczeń dokonuje samodzielnie samooceny. Oczywiście założone interwały czasowe są przykładowe, a każdy przypadek powinien uwzględniać możliwości ucznia.

IV GRUPA

Elementy PNZ: Spotkanie tygodniowe zespołu koordynującego PNZ i Analiza kwartalna

Spotkanie tygodniowe zespołu koordynującego PNZ (30 minut)

W ujęciu tygodniowym istnieje kilka podstawowych zadań, które są istotne podczas spotkania zespołu odpowiedzialnego za realizację PNZ w szkole:

- Podsumowanie danych z całego tygodnia dla każdego ucznia i określenie na podstawie zebranych danych, czy ucznia pozostawić w programie, zmodyfikować cel, czy zakończyć program.
- Przydzielenie „elementów wsparcia” (nagród – tylko w początkowym etapie, aby nie ograniczać rozwoju motywacji wewnętrznej ucznia do zmiany zachowania) dla uczniów realizujących w 80 proc. lub wyżej założony cel.
- Omówienie potencjalnych nowych kandydatów do PNZ.

Wykorzystywanie danych jest jednym z najważniejszych elementów w podejmowaniu decyzji. Kiedy codziennie zbieramy dane, ważne jest, by nie pozostały tylko na papierze, lecz były aktywnie wykorzystywane. Pomocne tu może być np. wprowadzanie ich do bazy danych. Informacje te mogą być dostępne wówczas dla wszystkich zainteresowanych online (np. w formularzach Google) bądź w dzienniku elektronicznym, jeżeli szkoła korzysta z takiego rozwiązania. Dane posłużą do analizy postępów ucznia i na tej podstawie zespół PNZ podejmuje decyzję o kontynuacji oddziaływania na ucznia, modyfikacji celów lub wyłączenia ucznia z programu.

Analiza Kwartalna

Najistotniejszą cechą programu PNZ w ujęciu kwartalnym jest przekazywanie informacji nauczycielom i pracownikom szkoły oraz uczniom i ich rodzicom. Przekazywanie informacji tym grupom jest ważne następujących powodów:

- Nauczyciele i pracownicy szkoły muszą wiedzieć, na ile skuteczny jest system.
- Ilu uczniów można włączyć do systemu?
- Czy istnieje spójna współpraca pomiędzy pracownikami szkoły: nauczycielami, a rodzicami?

- Jaki wpływ wywiera system na poszczególnych uczniów?
- Jaki jest jego wpływ na ogólną atmosferę w szkole?
- Co działa, a co nie?
- Jak nauczyciele i pracownicy szkoły mogą poprawić system?
- Którzy uczniowie, nauczyciele i pracownicy szkoły zasługują na pochwałę?

Zespół może wykazać się kreatywnością w przekazywaniu informacji pracownikom szkoły i nauczycielom. W jednej ze szkół powołano biuletyn zwany „Gazetką PNZ”, którą pracownicy szkoły otrzymywali co kwartał. W biuletynie podawano listę imion uczniów biorących udział w PNZ, krótki opis ich postępów, przypomnienie o zebraniach i przekazanie wskazówek dotyczących pracy z uczniami przed rozpoczęciem lekcji, w czasie lekcji oraz udzielania uczniom prawidłowych informacji zwrotnych po zakończeniu lekcji. Biuletyn może być wydawany w formie elektronicznej (np. publikowany poprzez Dokumenty Google lub dziennik elektroniczny). Warto też poprosić samych uczniów, aby zapisywali swoje przemyślenia dotyczące udziału w programie, po to, aby można było je w Biuletynie anonimowo zacytować (po otrzymaniu zgody od uczniów). Innym rozwiązaniem jest przekazanie wszystkich informacji w czasie spotkań RP.

Arkusz – Raport postępów dziennych

Raport Postępów Dziennych (RPD)

Uczeń _____ Data _____

Nauczyciel: Proszę zakreślić – tak (2), tak sobie (1), nie (0) oceniając ucznia pod względem następujących osiągnięć:

CELE	lekcje, inne zajęcia				
	1	2	3	4	5
Okazywanie szacunku	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0
Odpowiedzialność	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0
Trzymanie rąk i stóp w odpowiednim miejscu	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0
Uwaga na lekcji i przygotowanie	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0
Słuchanie poleceń	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0
OGÓLNA ILOŚĆ PUNKTÓW					
INICJAŁY NAUCZYCIELA					

Cel dzienny PNZ

40/50

Wynik dzienny

/50

Komentarz Nauczyciela: Proszę krótko opisać konkretne zachowania lub osiągnięcia ucznia ilustrujące postępy ucznia (jeżeli potrzeba na to więcej miejsca, proszę dołączyć osobną kartkę i zaznaczyć załącznik).

Lekcja 1 _____

Lekcja 2 _____

Lekcja 3 _____

Lekcja 4 _____

Lekcja 5 _____

Podpis rodzica/opiekuna _____

Komentarz rodzica/opiekuna _____